

Angelica-Nicoleta NECULAESEI (ONEA)
Alexandru Ioan Cuza University of Iași

ASPECTS REGARDING
THE LANGUAGE
- CULTURE RELATIONSHIP

Review
Article

Keywords

Language;
Culture;
Cultural specificity;
Cultural context;
Globalization;

JEL Classification

Z13, Z19

Abstract

Language is both an element and a determining factor of culture, and analysis of linguistic particularities can lead us to a deep understanding of cultural specificity. In this article, we intent to offer a broader perspective of the language-culture relationship, starting with the presentation of some languages' classifications but also with the connection with other determinant factors of culture.

Abstract: Limba este atât element, cât și factor determinant al culturii, iar analiza particularităților lingvistice ne poate conduce la înțelegerea profundă a unor aspecte de specificitate culturală. În acest articol încercăm să oferim o perspectivă mai largă a relației limbă-cultură pornind de la prezentarea unor clasificări ale limbilor dar și a legăturii cu alți factori determinanți ai culturii.

Cuvinte cheie: Limbă; Cultură; Specificitate culturală; Context cultural; Globalizare;

INTRODUCERE

Limba este un ansamblu complex de semne¹ utilizate de indivizi pentru a comunica. Cu privire la specificitatea lingvistică pot fi inventariate, din perspectivă semiotică, aspecte care țin de sintaxă, semantică și pragmatică. Aceste niveluri la care funcționează semnele presupun (Morris, 1938):

- la nivel sintactic: relațiile între semne, adică regulile specifice de combinare a semnelor (reguli fonetice, reguli morfologice, reguli sintactice);

- la nivel semantic: relațiile între semne și obiecte (corespondența între semne și ceea ce desemnează);

- la nivel pragmatic: relațiile utilizatorilor cu semnele (modul în care acestea sunt folosite).

Diferențele lingvistice nu se referă strict la limbă, ci la toate elementele care țin de limbaj. Saussure (1998) face deosebirea între *limbaj* (ca posibilitate de a folosi o limbă), *limbă* (ca ansamblu de semne folosite de o comunitate) și *vorbire* (ca formulare a unui vorbitor într-o anumită limbă).

LEGĂTURA LIMBĂ-CULTURĂ

Limba, ca element central al limbajului, formă de exteriorizare și mijloc de creare a specificității spirituale a națiunilor (Humbold, 2008), asigură înțelegerea indivizilor din aceeași cultură. Permițând structurarea realității, devine instrument de cunoaștere a lumii, bază a gândirii reflexive (Coșeriu, 2009). În același timp, determină maniera de gândire și de reprezentare, schemele logice, natura raționamentelor, preferința pentru un anumit tip de comunicare, nivelul de precizie, poziționarea acțională etc. De fapt, „fiecare limbă deține un principiu ordonator intern, care îi este specific doar ei, determinându-i identitatea formală și unicitatea”, iar gândirea, care nu poate exista în afara ei, se supune acestui principiu (Humbold, 2008), lucru care nu afectează dinamismul normal al acesteia.

Sub aspect structural limbile au fost clasificate, de-a lungul timpului, în funcție de diferite criterii care reflectă diferențele dintre ele, cum ar fi: modurile în care se pot construi propozițiile, organizarea logică

a conceptelor, claritatea diferențierilor, prezentarea riguroasă a relațiilor dintre ele etc. (Humbold, 2008). În prezent, **clasificarea morfologică** din lingvistică se raportează la patru tipuri principale de limbi, cu mențiunea că în realitate nu există tipuri pure (*Tabelul nr. 1*).

Toate aceste elemente țin de specificitatea structurală a limbilor și sunt importante în comunicare, în general, în comunicarea interculturală, în particular. Mai mult, ele au creat elemente de specific cultural. În continuare, pentru a oferi exemple în favoarea celor afirmate, vom prezenta câteva idei referitoare la limba chineză, o limbă tonală.

Structura specifică a acestei limbi își are rădăcina, ca orice limbă, în limba populară necultivată. Forma nouă a limbii a păstrat separarea sunetelor din stilul vechi, dar chinezii nu au adoptat o *scriere alfabetică de articulare diferențiată a sunetului*ⁱⁱ, iar acest lucru a condus la crearea unui „sistem de semne ingenios, produs în mod arbitrar, nu fără o anumită coeziune a semnelor între ele – dar o coeziune întotdeauna ideală și niciodată fonetică. Deoarece orientarea spre înțelegere, specifică atât națiunii, cât și limbii, avea prioritate față de plăcerea procurată de schimbarea sunetelor, aceste semne au devenit efectiv, mai mult niște indicii ale conceptelor decât ale sunetelor, numai că fiecărui semn îi corespundea întotdeauna un anumit cuvânt dat fiindcă noțiunea nu-și găsește realizarea decât în cuvânt” (Humbold, 2008). Particularitățile specificate au avut drept efect „agerimea simțului capabil să recunoască rețeaua formală a discursului” (*idem*), adică *adaptabilitatea* la context, ușor de sesizat la nivelul întregului comportament. Tot aceste aspecte au contribuit la privilegierea perspectivei sintetice în gândire, comparativ cu limbile bazate pe corespondența literă-sunet care sprijină mai degrabă raționamentul analitic. Mai mult, există studii care indică faptul că modul în care este perceput timpul prin structurile gramaticale specifice, influențează comportamentul uman. Astfel, cei a căror limbă asociază viitorul și prezentul (folosesc forme de prezent când se face trimitere la viitor, diferența rezultând din context, cum e și în cazul limbii chineze) favorizează comportamentul orientat spre viitor (Chen, 2013).

Limbile sunt clasificate și după **criteriul genealogic**, adică în funcție de „înrudirea” dintre ele, rezultând „familiile, ramurile sau grupurile” de limbiⁱⁱⁱ. Limba română, de exemplu, face parte din familia indo-europeană, cea mai importantă, care cuprinde circa 130-160 de limbi, ramura romanică. În comparație cu celelalte limbi romanice, limba română se distinge prin extraordinara sa mobilitate dată de posibilitățile multiple de exprimare logică a ideilor și de natură sintactică (Siliște, 2013).

Dacă analizăm elementele specifice unei anumite ramuri și dominantele culturale ale țărilor în care se

vorbesc limbile incluse în acea ramură, vom putea identifica asemănări care surprind rolul determinant al limbii în formarea specificității culturale. De exemplu, în familia limbilor indo-europene, subfamilia italică, ramura limbilor romanice, sunt cuprinse limbi care au derivat din latina vulgară, precum franceza, portugheza, occitana, catalana, româna, spaniola, italiana, sarda etc. În țările sau regiunile în care se vorbesc aceste limbi vom putea observa, în general, comportamente comunicaționale similare, specifice culturilor caracterizate de contextul cultural bogat. Dacă, în schimb, vom reține pentru analiză două limbi din familii diferite, de exemplu engleza, limbă germanică, și araba, limbă semitică, vom constata următoarele diferențe care exprimă legătura între limbă, comunicare și cultură:

- limba engleză este asociată contextului cultural sărac caracterizat de comunicarea explicită, directă, bazată pe gândirea liniară și pe argumente;

- limba arabă este asociată contextului cultural bogat, caracterizat de comunicarea implicită, indirectă, bazată pe gândirea neliniară, pe intuiție.

Relația limbă-cultură este reflectată și de **clasificările sociolingvistice**, realizate în funcție de diferite criterii (Siliște, 2013):

- după proveniență: limbi indigene și limbi imigrante;

- după extensiunea utilizării: limba locală și limbile vehiculare, de comunicare interetnică;

- după dimensiunea comunității lingvistice: limbi majoritare și limbi minoritare;

- după statutul legal: limba oficială și limba neoficială;

- după gradul de standardizare: limba standard, literară și limba non-standard, adică varietățile întâlnite în vorbire.

Aceste clasificări pot sugera o idee cu privire la *puterea simbolică*, în sensul transmis de Bourdieu (2013). Autorul atrage atenția că raportul de putere majoritar-minoritar poate fi considerat un raport de dominație lingvistică, deoarece stăpânirea limbii oficiale permite accesul la posturi, poziții sociale înalte. Pe de altă parte, limba este considerată a fi cea mai importantă parte care reflectă identitatea națională (un alt fel de *putere simbolică*). Lucrul acesta este cel mai puternic resimțit de olandezi (84%), urmați de unguri și britanici (81%), germani (79%), francezi (77%), greci (76%), japonezi și americani (70%) etc. ^{iv} În conformitate cu observațiile de mai sus se remarcă, în cazul minoritarilor, două strategii posibile de adaptare a vorbirii: fie căutarea avantajului economic și social, prin reducerea distanței față de practicile lingvistice ale majoritarilor, ceea ce conduce, în timp, la înlocuirea limbii proprii de către cea dominantă, fie căutarea „avantajului simbolic”, prin afirmarea specificității, pentru menținerea și întărirea identității colective (Blanchet, Francard, 2005). Cu toate că diversitatea lingvistică nu atrage ineluctabil

conflictul, comportamentul lingvistic generează anumite atitudini, cu influență asupra relațiilor între grupuri (*idem*).

Dovadă a faptului că limbile își pun amprenta asupra culturii sunt și delimitările în clusterare sau arii culturale. Analiza acestora reflectă faptul că *limba* poate fi factorul unificator. De exemplu, România face parte, în unele clasificări din clusterul latino-balcanic, alături de țări precum Brazilia, Spania, Argentina (Nica, Iftimescu, 2004). Este ușor de observat că toate sunt țări vorbitoare de limbi romanice (neolatine)^v.

Elementele de specificitate culturală rezultă și din analiza sistemului lexical al unei limbi (fondul principal de cuvinte și masa vocabularului) și stratificarea sa funcțional-stilistică pe diferite axe (Bușmachi, 2012): temporală (arhaic-neologic), spațială (literar-regional), socială (literar-argotic, profesional, de jargon etc.), stilistică (vocabular marcat stilistic-vocabular neutru).

Așadar, există o diversitate lingvistică impresionantă (pe site-ul dedicat descrierii și cercetării limbilor lumii, *Ethnologue – Languages of the World*^{vi}, suntem invitați să explorăm 7.139 de limbi). Din păcate, multe limbi se sting și odată cu ele cultura pe care au înglobat-o în decursul istoriei. Revenind asupra diferențelor, remarcăm faptul că acestea ridică adesea probleme de comunicare și/sau traducere deoarece fiecare individ se raportează la ceea ce-i este cunoscut, apropiat. Probleme apar și în traducerea termenilor de specialitate, dar pot apărea neînțelegeri chiar în cadrul aceleiași limbi datorită dialectelor, graiurilor, argoului, jargonului etc.

LIMBA ȘI ALȚI DETERMINANȚI AI CULTURII

Diferențele menționate mai sus surprind și influența altor factori. De exemplu, abundența lexicală și sinonimia, reflectate în limba arabă, se datorează importanței acordate poeziei la curtea micilor regate arabe, în perioada preislamică, interes manifestat și după impunerea islamului. Pentru a răspunde nevoii de „poezie” au fost creați noi termeni și noi instrumente stilistice. Astfel, araba clasică, considerată și araba „coranică”, a devenit limba cu cel mai mare fond lexical (în jur de două milioane de cuvinte), pe lângă morfologia complexă caracteristică. Nu doar factorii socio-istorici au influențat limba, ci și cei religioși. Araba clasică, datorită pretenției de limbă sacră, a devenit o limbă statică, greoaie, cunoscută de un număr din ce în ce mai mic de persoane, fiind înlocuită de araba literară standard simplificată (în instituții, demersuri oficiale, literatură, știință) și de araba dialectală (în viața de zi cu zi)^{vii}.

Influența factorilor geografici asupra limbii reprezintă un alt subiect de analiză. Întâlnim, deseori,

cuvinte care nu au corespondent în altă limbă pentru că nu reflectă realitatea dintr-o altă țară sau regiune. Știm, de exemplu, că, în mod normal, anotimpului iarna îi sunt asociate câteva cuvinte, dar locuitorii zonelor reci pot reprezenta mental și exprima lingvistic o diversitate de nuanțe cu privire la acesta. Există în vocabularul lor cuvinte care desemnează diferite tipuri de ninsoare sau zăpadă (zăpada pe care poate aluneca sania are un nume, cea sub formă de pulbere are alt nume etc.), numeroase cuvinte sau expresii care fac trimitere la peisajele înghețate sau care descriu renii. Cu siguranță, mediului deșertic îi corespund, de asemenea, cuvinte și descrieri specifice, de neimaginat pentru cei cărora nu le este familiar. Limba reflectă realitatea, prin urmare există o strânsă legătură între limbă și mediu. Relația rasă - limbă poate fi analizată în aceeași manieră, deși legătura nu este la fel de evidentă. Diferențele superficiale dintre oameni, precum constituția, fizionomia, culoarea pielii sau a părului etc., au dat naștere unui lexic și unor clasificări care să poată justifica, din păcate și de multe ori, atitudini și comportamente negative. La fel, factorii socio-istorici, credințele și ideile religioase nu doar influențează limba, ci îi oferă și un bogat material care poate fi oglindit în mod creativ prin intermediul acesteia (Onea, 2011).

LIMBA ȘI GLOBALIZAREA

În prezent, primele limbi ale lumii, după numărul de vorbitori nativi, sunt următoarele^{viii}:

- chineza (mandarina) – 921 milioane de vorbitori;
- spaniola – 471 milioane de vorbitori;
- engleza – 370 milioane de vorbitori;
- hindi – 342 milioane de vorbitori;

Cele mai vorbite limbi, considerând atât vorbitorii nativi cât și pe cei care au învățat a doua limbă, sunt următoarele^{ix}:

- engleza – 1348 milioane vorbitori;
- mandarina – 1120 milioane vorbitori;
- hindi – 600 milioane vorbitori;
- spaniola – 543 milioane vorbitori;
- araba – 274 milioane vorbitori;
- bengaleza – 268 milioane vorbitori;
- franceza – 267 milioane vorbitori;
- rusa - 258 milioane vorbitori;
- portugheza – 258 milioane vorbitori;
- urdu - 230 milioane vorbitori.

Interesante devin, în contextul globalizării, schimbările mentale și culturale care intervin prin achiziția limbilor străine. În acest caz se poate vorbi de un repertoriu lingvistic extins care permite combinarea referințelor culturale și o comunicare facilitată de mediul online. Studii privind rețelele lingvistice globale care conectează indivizii multilingvi demonstrează faptul că, în prezent, engleza funcționează ca un *hub* global, în timp ce spaniola, germana, franceza, rusa, portugheza și

chineza pot fi privite ca *hub*-uri intermediare^x. Există o discrepanță între diversitatea lingvistică a lumii și diversitatea lingvistică online (extrem de redusă), iar acest lucru devine motiv de îngrijorare cu privire la viitorul multor limbi (McCarthy, 2019). În general, se consideră că limba maternă are cea mai profundă înrâurire asupra indivizilor și că celelalte limbi achiziționate pot „altera” efectele sale (au loc procese de aculturație). De remarcat și faptul că, prin exercițiu, indivizii își pot dezvolta capacitatea de „comutare” între modelele mentale, atitudinale și comportamentale susținute de limbile în cauză (Zaiț, 2002).

Există, așadar multiple aspecte care definesc particularitățile unei limbi și care trebuie considerate în interacțiunile interculturale. De asemenea, fiecare limbă în parte constituie o grilă de tip gnoseologic care poate altera percepția lumii înconjurătoare^{xi}, de unde și problemele de înțelegere care pot să apară (Onea, 2012). Tocmai de aceea inteligența interculturală înseamnă mult mai mult decât achiziționarea unor competențe lingvistice. Ea presupune realizarea legăturii limbă-cultură, prin depășirea propriului cadru cultural.

CONCLUZII

Limba, ca factor principal care determină și reflectă cultura, ne poate dezvălui multiple fațete ale specificității culturale. Analiza multidisciplinară a specificității lingvistice ne poate ajuta să înțelegem mai bine profunzimile unei culturi sau fundamentul diferențelor culturale. Acest lucru ne ajută atât la nivel teoretic, cât și practic. La nivel teoretic ne putem dezvolta mai mult cunoașterea, la nivel practic putem dezvolta relații interculturale autentice.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Blanchet, P., Francard, M. (2005). *Identități culturale, în Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Ferréol, G., Guy, J. (coord.). Iași: Editura Polirom.
- [2] Bourdieu, P. (2013). *Limba și putere simbolică*. București: Editura Art.
- [3] Burlacu, M. (2013). *Elemente de antropologie și filosofie a culturii*. Brașov: Editura Universității Transilvania.
- [4] Bușmachi, V. (2012). Stratificarea funcțional-stilistică a limbii române. *Psihologia*, LIII (3-4), pp. 159-166. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, <http://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A6835/pdf>
- [5] Chen, M Keith. 2013. The Effect of Language on Economic Behavior: Evidence from Savings Rates, Health Behaviors, and Retirement Assets.

- American Economic Review*, 103 (2): 690-731.
- [6] Coșeriu, E. (2009). *Omul și limbajul său*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- [7] Graur, E. (2001). *Tehnici de comunicare*. Cluj-Napoca: Editura Mediamira.
- [8] Humboldt, W. (2008). *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*. București: Editura Humanitas.
- [9] McCarthy, N. (2019). Two Worlds: Languages IRL and Online, *Statista*, https://www.statista.com/chart/14900/two-worlds_-languages-irl-and-online/, accesat la 18.03.2019
- [10] Morris, C. W. (1938). „Foundations of the Theory of Signs” în Neurath, O., Carnap, R., Morris, C. (editori), *International encyclopedia of unified science* vol. I, nr. 2, pp. 1-59, Chicago University Press.
- [11] Nica, P., Iftimescu, A. (2004). *Management. Concepte și aplicații*. Iași: Editura SedcomLibris.
- [12] Onea, A.N. (2011). *Diversitate culturală în management. O abordare interregională*. Iași: Editura Universității “Al. I. Cuza”.
- [13] Onea, A. N. (2012). Levels of culture and barriers in organizational communication. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 12(2 (16)), 123-128.
- [14] Saussure, F. (1998). *Curs de lingvistică generală*. Iași: Polirom.
- [15] Siliște, D.M. (2013). Globalizare și poziția României în Uniunea Europeană, în *The Proceedings of the International Conference “European Integration - Between Tradition and Modernity”*. Tîrgu Mureș: Editura Universității „Petru Maior”, <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23400/pdf>.
- [16] Vintilă-Rădulescu, I., & Sala, M. (2007). *Limbile statelor lumii: mică enciclopedie*. Meronia.
- [17] Zaiț, D. (coordonator) (2002). *Management intercultural. Valorizarea diferențelor culturale*. București: Editura Economică.

Surse electronice:

https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_chinez%C4%83
<http://www.pewglobal.org/2017/02/01/language-the-cornerstone-of-national-identity/>
<https://www.ethnologue.com/>
https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_arab%C4%83
<https://www.ethnologue.com/guides/most-spoken-languages>
<https://www.ethnologue.com/guides/ethnologue200>
<http://www.pnas.org/content/111/52/E5616?tab=author-info>

Tabelul nr. 1

Clasificarea tipologică (morfologică) a limbilor

Limbi	Caracteristici	Exemple
Izolante sau amorfe	<ul style="list-style-type: none"> - invariabilitatea cuvintelor (există numai particule și afixe lexicale); - diferențierea părților de vorbire doar prin intonație și ideograme, nu cu ajutorul unor elemente formale; - exprimarea raporturilor sintactice prin topică, intonație și cuvinte-rădăcini, care preiau rolul cuvintelor auxiliare (prepoziții, conjuncții etc.). 	chineză, vietnameză, tibetana, birmana, siameza, limbile sudaneze, engleza (în parte)
Aglutinante	<ul style="list-style-type: none"> - structură morfologică foarte clară a cuvintelor; - rădăcina cuvântului care transmite sensul lexical fundamental nu se modifică; la această rădăcină se aplică afixele; - fiecare afix are o singură funcție și fiecare valoare gramaticală este exprimată printr-un singur afix (standard) - armonizarea vocalei din afix cu cea din cuvânt (sinarmonism); - slaba coeziune a morfemelor (rezultată din alipirea mecanică la rădăcina cuvântului sau la alt afix); - sufixarea și prefixarea sunt procedeele morfologice cele mai răspândite. 	limbile turcece, mongolice, tunguso-manciuriene, samoedice, bantu, fino-ugriene, dravidiene, gruzina, japoneza, armeană din prezent
Flexionare	<ul style="list-style-type: none"> - flexiunea interne (variația fonematică a structurii morfemelor); - fiecare afix poate fi marca a mai multor funcții gramaticale; - coeziunea perfectă a morfemelor; 	
	<p><i>sintetice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - mijloace interne pentru exprimarea categoriilor și raporturilor gramaticale; - cuvântul extras din propoziție își menține caracteristica gramaticală; 	- limbi indo-europene vechi și unele limbi indo-europene actuale: sanscrită, greacă, latină, gotică, armeană veche, slava veche, lituană, germană, rusă
	<p><i>analitice:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - mijloace externe pentru exprimarea categoriilor și raporturilor gramaticale; - cuvântul extras din propoziție are numai valoare lexicală. 	- majoritatea limbilor indo-europene actuale: limbile romanice, neoindiene, engleza, daneza, neogreacă, bulgara
Polisintetice (încorporante)	- unele cuvinte sunt independente, altele corespund unei propoziții din alte limbi (încorporante).	- multe dintre limbile indienilor din America, unele limbi africane, limbi ale unor popoare din Asia

Sistematizare (A.N.N.) *apud* Chira, 2011.

Note:

ⁱ *Cuvintele* sunt semne lingvistice (Coșeriu, 2009), iar semnele extralingvistice au fost clasificate în *indicii, iconuri și simboluri* (Peirce, *apud* Graur, 2001).

ⁱⁱ Caracterele chinezești au fost clasificate în: pictografe, ideografe simple, ideografe compuse, împrumuturi fonetice, compuși din caractere fonetice și caractere derivate. Acestea au un element semantic și unul fonetic. Se consideră că, în general, elementul fonetic este mai important decât cel semantic (să nu uităm că este vorba de o limbă tonală) – v.https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_chinez%C4%83.

ⁱⁱⁱ Există și limbi izolate, adică neînrudite cu altele, cum ar fi japoneza, coreeana, etc. (Vintilă-Rădulescu, 2007).

^{iv} v. sondajele *Pew Research Center* (2016): <http://www.pewglobal.org/2017/02/01/language-the-cornerstone-of-national-identity/>

^v În alte clasificări apare alături de țări precum Bulgaria, Grecia, Turcia pentru care explicațiile pot fi mai degrabă de ordin istoric și geografic (proximitate). În studiul GLOBE, România este inclusă în clusterul Europei de Est, pentru care criteriul limbă nu mai este relevant.

^{vi} <https://www.ethnologue.com/>

^{vii} https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_arab%C4%83

^{viii} <https://www.ethnologue.com/guides/most-spoken-languages> (accesat la 29 noiembrie 2021)

^{ix} <https://www.ethnologue.com/guides/ethnologue200> (accesat la 29 noiembrie 2021)

^x <http://www.pnas.org/content/111/52/E5616?tab=author-info>

^{xi} Ipoteza Sapir-Whorf (Burlacu, 2013).